

Achad Haam

Handwritten signature or name, possibly 'Achad Haam'.

forditott

J

Aser Ginzberg - aki a héber irodalomban Achad Haam /egy a népből/ ismeretes - 1856-ban született Dél-Oroszország egyik kis városában. Gyermekkorában szélsőségesen chasszid környezetben nevelkedett és csodálatos jártasságot szerzett az ősi héber irodalom kincseiben. 25 éves korától néhány évet különböző európai egyetemeken töltött, ahol különösen nagy hatást tettek rá az angol filozofusok és kutatók. 1884-ben Odesszában telepedett le és ott osatlakozott a kor ujhéber irodalmának reprezentánsaihoz és "Chovevé Lion" mozgalom vezetőihez. 1908-ban Londonba költözött. Az első világháború alatt résztvett a Balfour-deklarációt előkészítő tárgyalásokban. 1922-ben Chanukakor megvalósult régi álma és véglegesen letelepedett Erec Jiszraelban és ott folytatta irodalmi munkásságát.

Cikkeinek gyűjteményét "Al pörasat dörachim" /magyarul: Válaszuton/ címen adta ki. Ez a könyv a zsidó nép múltjának, jelenének és jövőjének szinte teljes rendszerét foglalja magába.

Achad Haam rendszerének alapja Erec Jiszraelnak, mint "szellemi központ"-nak eszméjéről szóló tanítása, melynek magyarázata: a zsidó szellemi erők összepontosítása Erec Jiszraelben olymódon, hogy ott a zsidóság teljesen szabadon, nemzeti etikájának és történelmi sajátosságainak megfelelően, az általános modern emberi kulturális fejlődéssel teljes összhangban fennállhasson és fejlődhessék. Ez a központ magas szellemiségével befolyásolja a galut zsidóságát a perifériákon is. Így a galut is résztvesz a "központ" tökéletesedésében, a zsidó szellem újjászületik s az egység érzése megerősödik a szivekben.

Michad Haam jelentősége a héber irodalomban nemcsak gondolatainak tartalmi gazdagságában és a problémákban van, melyeket tárgyal, hanem azoknak nyelvében és formájában is. Valóban ő a modern héber prózai stílusnak a megteremtője. Nyelve a Bibliának, a Misnának, a Talmudnak és a középkori héber filozófusoknak a nyelvéből tevődik össze. Ő maga is alkotott sok új kifejezést, szükség esetén idegen szavakat is használt. Stílusának legjellemzőbb jegyei: a kifejezés szabatosága, rövidség és egyszerűség. Ezek az alapok tökéletes és egységes organizmussá egyesülnek nyelvében, így stílusában egységes és harmonikus egyenlőség szellemisége érzik.

Élete utolsó éveiben rendezte sajtó alá leveleket, melyeket évtizedek óta jelentős közéleti személyiségekhez írt.

1927-ben halt meg, Tel-Avivban temették el.

-o-o-o-o-o-o-o-

MULT ÉS JÖVŐ.

/Aohad Naam./

Öntudatlanul is nagy filozofus volt "az első ember", amikor kiejtette először ezt a szót: "én". Az utána következő filozofusoknak rengeteg fáradságot okozott ennek a szócskának a megmagyarázása és a sok légvár ellenére is, melyet szavukkal felépítettek, máig sem érték el teljes tisztázását és megértését annak, hogy ki is hát az "én".

Ez a kérdés a nemzedékek során újra és újra felmerül és minden nemzedék más és más feleletet ad rá filozofiájának és tudományának állása szerint.

Igy az elmúlt kor filozofusai azt vallották, hogy az "én"-nek mint teljes individuumnak létezése nyilvánvaló és mindenki által érzett valami, bizonyításra nem szorul: korunk filozofusai pedig már beszélnek "én-hasadás"-ról, "kettős én"-ről, stb.

Anélkül, hogy a filozofusokkal metafizikai mélységekbe szállnánk le, elmondhatjuk köznapi nyelven, hogy minden ember "én"-je akaratának és emlékezetének összekapcsolásából, múltjának és jövőjének egyesítéséből eredő összeg, hiszen ha az ember azt mondja: "én", nem gondol hajára, fejére, vagy körmeire, melyek ma léteznek, holnap esetleg szemétdombra vettetnek, sem kezére, lábára, vagy egyes testrészeire, ama "hus és vér"-re, mely formáját állandóan változtatja, hanem a szellemre, vagyis a belső erőre, mely valami rejtélyes módon egyesíti a múlt benyomásait és

emlékeit a jövő reményeivel és akaratával és ezekből teljes szerves teremtményt alkot.

Ez a szellemi teremtmény állandóan növekszik és fejlődik a külső, fizikai emberrel, csak hogy fejlődése ellenkező irányu: a jövőből a múltba halad. "Míg az ember fiatalmondták a régiek Salamon királlyal kapcsolatban é dolokat költ, ha felnő példázatok mond és ha megöregszik a világ hiába valóságáról elmékkedik". Valóban így is van. Az ifju "én"-je szegény még a múlt emlékeiben, de gazdag a jövő akarárásában és reményében, melyek megtöltik lelkét s képzeletét "dal"-ra, erőit pedig akadályt nem ismerő határtalan aktivitásra indítják. Ha felnő, bizonyos megállapodottságot ér el, gazdag már a múlt tapasztalataiban és emlékeiben, de ereje még elegendő, hogy célkitüzéseinek megvalósítására is törekedjék. Ekkor eléri "én"-je két részének egyensúlyét: a jövő eleven akaratot ébreszt benne, a múlt pedig elhatárolja annak működését és kijelöli utját. Ekkor mond az ember "példázatok", azaz a múlt alapján "szabályokat" alkot a jövő számára. Ha megöregszik és nincs ereje a jövőért dolgozni, akarata ellenére is elvesziti "én"-je minden vágyát és reményét, nem marad számára más, mint elmerülni a múlt mélyében, s azoknak a benyomásoknak és emlékeknek analizálására szoritkozni, melyeket élete folyamán szerzett s végül - ha bölcs, mint Salamon - a Vanitatum-filozofiában keres vigasztalást.

De nem minden öreg olyan bölcs mint Salamon.

A tömegben nincs meg az erő és a képesség arra, hogy vigasztalást nyerjen a "Vanitatum vanitas"-ban és abban megnyugodva haljon meg. S az öregség a hitet hívja bajában segítségül. A hit meg is adja az "én"-nek a hiányzó jövőt olyan formában, mely megfelel az öregkor jellegének, tehát nem követel erőfeszítést és aktivitást, hanem mindent készen ad. S annak ellenére, hogy ez a jövő nem az éleltapasztalatokra épül, az "én" magába fogadja s a multtal szorosán összekapcsolva azzal együtt egy teljes lényé teszi. Mindent kipótol a jövő, ami a multban hiányzott, ami keserű volt a multban édes lesz a jövőben, sőt nemcsak a vágy, hanem az irigység is behajtja a jövőben a mult követelését, hiszen a szegények nem nyugodtak meg addig, amig azt nem mondták nekik, hogy övék a mennyek országa és a gazdagoknak nincs részük a tulvilági életben.

Az egyes népek nemzeti "én"-jei sok kutatásnak és gondolkodásnak anyagát adták és ebben is arra a felismerésre jutott néhány filozofus /J.S.Mill, Renan/, hogy alapjában és lényegében nem egyéb ez a fogalom, mint mult és jövő vegyülete. Emlékek és benyomások az egyik oldalon, remény és akarat a másikon, amelyek egymásbkapcsolódnak s közösek a nép minden egyedénél.

Mint az egyes embernél, mint a népeknél három fokozata van ennek az egymással keveredő ket-tős alapnak. A népnek is van gyerekkora "Énekek Éneké"-nek az ideje, amikor tekintét csak a jövőre irányítja, akarata és reményei kapkodva és sietősen nyilatkoznak meg

szavaiban és tetteiben, nem ismer helyes mértéket, határt és rendszert, mivel nincsenek tapasztalatai és tanulságos emlékei a múltból, melyek zsinórmértékül szolgálhatnának. Ellenkezőleg, az a kevés múltbeli anyag is, amivel rendelkezik "lirai" formát ölt a néplélek hajlama szerint. Lassanként azonban az élet eseményei megtanítják nyitott szemmel nézni hátra, megismerni saját jellegét és fennmaradásának feltételeit a múlt tapasztalatai alapján. Ekkor bölcs, értelmes néppé lesz, mely tudja "honnan jön és hová megy" a múlt és jövő arányosan párosul akkor énjében, boldogulására, fejlődésére kedvező módon. Ez a kellemes kor hosszabb-rövidebb ideig tarthat és utána idejében, vagy olykor idő előtt megöregszik a nép. Ilyenkor látja, hogy ereje folyton csökken és nem képes többé akaratát megvalósítani, megszünteti hát vágyait és visszahuzódik teljesen a múlt emlékeibe. Ez a hanyatlási kor /példa rá a görögök/ aranykora a nemzeti múlt kutatóinak, régi tekercesek és könyvek gyűjtőinek, kritikusaiknak, magyarázóinak, magyarázó magyarázóinak. Végülis elérkeznek a nép fiai "Salamon bölcsességéhez" elmondják a maguk "Vanitatum vanitas"-át s egyenként eltűnnek.

Előfordul azonban a külső erők gyengülésének és elöregedésének minden jele ellenére is, hogy a nép bensejében erős még az "én" tudata és nem hajlandó, nem képes beletörődni a történelmi végzésbe s megelégedni azzal, hogy utolsó napjait a kellemes emlékek édesítsék

meg: hanem jövőt akar és életet minden áron!
És ekkor jön a hit a képzelet szárnyain és megvalósítja kérését fáradtság és küzdelem nélkül a legteljesebb módon a mult keserősége szerint: "a szenvedés szerint jár a jutalom". Ebben az állapotban azonban nagy különbség van ember és nép között. A halandó ember meghal menthetetlenül, a jövő reményei nem menthetik meg a haláltól; de a népnek életfonala szellemi, éveinek és erőinek nem szabhatnak határt a fiziológia: törvényei, és ha sikerült "én"-jébe belevinni a jövő alapját - hacsak elképzelt remény képében is - megtalálta ezzel az életelixirt, a természetének megfelelő szellemi táplálékot, mely elteti és fenntartja hosszú ideig, minden betegség és hanyatlás ellenére. S mivel az ilyen nép él, nem lehetetlen, hogy az idők folyamán különféle események odaviszik, hogy új erőre kapjon és az erős, egészséges népek sorában éljen. Vére egészséges, ifjui vérré változik, lelkében új erőket érez, új akaratra is képesnek érzi magát, új akaratra, mely testi és lelki fáradozásokra, gyakorlati munkára serkenti a jövő érdekében.

Mint tudjuk a Szentírás történelmi tárgyú könyveit a babiloniai galutban irták, vagy szerkesztették. Öreg volt ekkor a zsidó nép, erőtlensége olyan fokra jutott, hogy a nép minden fia tudta és érezte azt. Ekkor mondták keserű szívvvel: "csontjaink elszáradtak, reményünk elveszett, végünk van". Ezért keltek fel a bölcsek, akik megkísérelték, hogy a nép mult tudatának erősítésével megmentsek a nemzeti "én"-t. Nagyon kétséges, hogy egyedül ezzel az eszközzel elérhették céljukat. De szerencsére nem a bölcsességben

kereste a nép fennmaradásának megoldását, hanem a profétizmusban és a profétizmus jól el is találta a keresett megoldási módot: ismét életrekeltette a jövőt és így az "én"-t teljessé tette. Ez a prófétai jövő eleinte a közeljövőt jelentette, csak azután, hogy a második templom felépült s a nagy ígéretek nem teljesedtek, távolodott magától nemzedékről-nemzedékre folyton tovább és tovább a Churbanig, majd a pusztuláson is túlra, hol túlságosan is megerősödött, hol visszaesett, mindig az illető nemzedéknek helyzete és nyomoruságának mértéke szerint; de minden nemzedékben - csaknem korunkig - jelentős és lényeges részét alkotta a nemzeti "én"-nek. S míg ez segítségére volt élni és fennmaradni minden erőtlenségük és nehéz igájuk ellenére, más népek sokkal derüesebb múltjukkal elvesztek s nincsenek többé.

Hajlandók vagyunk azt hinni, hogy csakis a Tóra érdeme Izrael fennmaradása. Elődeink azonban, akik a Tórát ránk hagyományozták, beismerték és nem tagadták, hogy a Tóra is csak a jövő miatt maradt fenn közöttünk és ha ez a jövő nem volna, a Tóra megőrzésének sem lenne semmi tényleges alapja: "Annak ellenére, hogy száműzlek Benneteket az Országból, legyetek kiválóak a parancsolatokban, hogy amikor visszatértek, ne legyenek azok ujak számotokra!" A Tórának ilyen felfogása vezette őket arra, hogy fáradozzanak teljes Talmud-traktátusok megszerkesztésén, melyek az áldozatok törvényeivel a kohániták öltözékével és templomi szolgálatával, stb. foglalkoznak. Nem a régi dolgok kutatása

iránti szeretetből tették ezt - ilyesmi nem volt bennük - hanem azért, mert teljes hittel hitték, hogy ezek a dolgok fel fognak ujulni, ismét a mindennapi élet kérdéseivé lesznek és mivel nem volt módjuk "kiválóak lenni" a parancsolatok gyakorlásában, igyekeztek legalább tökéletesíteni magukat azok ismeretében, hogy: "ha visszatérnek ne legyenek azok ujak számukra". Ezeknek a traktátusoknak utján - melyekkel azután buzgón foglalkoztak Izrael ifjainak egymásután következő nemzedékei - sikerült mind mélyebbre gyökereztetni, a nép szívébe a jövő reményét, mert rászoktatták tanulmányozóikat, hogy a remélt jövőt mint valóságos dolgot nézzék, melyre illik felkészülni, és illik időt vesztegetni a rávonatkozó kérdés tanulmányozásával. Így talán többet segítettek az "Ország-hoz kapcsolódó parancsok" a nemzet fenntartásában, mint azok, melyek az Országon kívül érvényesek.

Még a polgári időszámítás XII. századában, tehát több mint 1000 évvel a pusztulás után sem vonakodott a galut bölcseinek egyik legnagyobbika éjt-nappalátéve - gyűjteni és rendezni a "messiási kor szabályait". Ő a - "Jemeni Levél" szerzője, jól megértette ennek a jövőnek értékét a nép fennmaradásában és ezért adott azoknak helyet a hit alaptételei között, és nem azért, mintha elkerülték volna figyelmét - hiszen ő volt a megtestesült értelem - azok az ellenvetések, melyeket felhoztak ellene és melyek olyan éles harcokat idéztek elő halála után tanítványainak körében. /Mint az "Alaptételek" szerzőjénél/. Ő megértette, amit azok nem értettek meg: hogy nem elmélkedésből él és

marad fenn a nép, és hogy a jövő reménye nélkül a Tora is feledésbe megy minden eszmei alapjával együtt, úgy hogy sem a történelmi tanuságtételek, sem skolasztikus bizonyítékok meg nem menthetők, sem a Torát, sem a népet a pusztulástól.

Babiloniában - amikor a nép magától kezdett a rászakadt szerencsétlenség miatt lemondani a jövőről - a bölcsek törekedtek menteni a menthetőt, menteni a nemzeti "én"-t, és a próféták mentettek meg mindent, addig a legutóbbi nemzedékeknél más látvány tárul elénk, melyhez hasonló nem volt Izrael szétszóratása óta: a nép nem mond le a jövőről, ellenkezőleg, ajkain úgy él az mint régen, bár szívében már feledésbe ment eleinte a kishitőség később a jólét miatt. Ebben az utolsó korokban a nép helyzete annyira megjavult, hogy sikerülhetett volna "új erőre kapni az egészséges, életerős népek sorában" és új erővel képes lehetett volna "gyakorlati munkára a jövő érdekében", nem hiányzott ehhez egyéb, mint felébreszteni álmukból a reményeket. Ebben a mindenképpen alkalmas időben a nép bölcsei hozzáfogtak, hogy véglegesen kiűzzék a szunnyadó reményt és töröljék annak emlékét is a nép lelkéből. "Nirvana" lett az új ideál, melyet a bölcsek terjesztettek Izrael táborában a nemzeti jövő helyett. De ezt a "Nirvanát" sem lehet elérni egyetlen lépéssel, hanem csak sokszoros "lélekvándorlás" útján. Mit tegyen a nép időközben? Ugy látjuk tehát, hogy amilyen mértékben csökken a jövő szerepe, ugyanolyan mértékben, ugyanakkor

Ugyanazon a helyen ugyan-e bölcsek által növekszik a mult jelentősége a nemzeti "én"-ben. A jövőt kirekesztő új imarend és a multba elmerülő új irodalom között mély belső pszichológiai kapcsolat van, melyet maguk az újítók nem éreztek meg minden vonatkozásában: az öregség - amelynek tudatosan elpusztították reménységét, - vigasztalást és pótlást keres veszteségéért és erre eléje állítják a multat, melylyel eljátszadózhat, míg végül arra a felismerésre jut, hogy a jövőtlen mult nem lehet az "én" állandó hordozója, mert ha méltó is, hogy fennmaradjon az emberi nem emlékezetében fennmaradhat magától, tulajdonosai fennmaradása nélkül, csupán az arisztokratikus büszkeségért, hogy elmondhassuk mindenkinek: "Az én őseim mentették meg Rómát", nem érdemes élni és tűrni. A multnak ezek a férfiai - annak ellenére, hogy célkitűzésük nem kívánatos - célszerű és sikeres munkát végeztek a "teljes én" hívei számára is: ezek a "bölcsek" kiszélesítették az utat a jövő rovására, de utánuk "próféták" jöttek, akik megerősítették a jövőt a mult talaján. E kétféle tevékenységből teljeseedik ki és erősödik meg a nemzeti "én".

Roszbabb ennél az a másik csoport, amely a multtalan jövő útján akarja a megváltást elhozni, s amely azt hiszi, hogy többévezredes történelem után egy nép mint ujszülött kezdhet mindent előlről: új nemzeti országot építhet, új nemzeti étellel és akaratokkal. Ez a csoport elfelejti, hogy a nép, azaz a nemzeti "én" ami fenn akar maradni a maga történelmi formájában, ő maga ahogy van: emlékeivel, reményeivel és ha akart volna mássá lenni, talált volna ehhez maga előtt már sokféle utat.

Létezik persze még egy másféle "én" is: az egyéni "én", minden zsidó ember saját belső "én"-je. Ha ennek fennmaradása van veszélyben, természetes, hogy menedéket keres, bár-hogyan is és nyugalmát bárhol is. Bárki, aki megmenti az ilyen "én"-ek tizezereit akárho-gyan és akárhol, ideiglenesen használ a nép egyetemességének is, melynek részét alkot-ják ezek a lelkek. De egészen más dolog Izrael népének örök nemzete "én"-je, és ha azt hiszik, hogy ezt is elvezethetik az általuk járt utra: tévednek. Izrael utját saját lé-nyege szabja meg és határolja el. Lényege pe-dig: a múlttól a jövő felé!

Fordította: Jisrael Kocháv.

-O-O-O-O-O-O-